

Orbán után a közoktatásban

A jelen: csak az történhet, amit az állam akar

A kormány kiemelt, stratégiai célja volt, hogy megszerezze a közoktatás egész rendszere felett az irányítást. A miért, könnyen megválaszolható: Ez az az ellátó rendszer, amelyen keresztül el lehet érni a lakosság legnagyobb részét. Ez az az ellátó rendszer, amelyen keresztül el lehet juttatni információkat, ismereteket a lehető legszélesebb kör részére. Ez az az ellátó rendszer, amelyen keresztül évtizedekig meg lehet határozni egy társadalom gondolkodását. Ennek a rendszernek az igénybe vétele ugyanis meghatározott életkoron belül kötelező, nem lehet kikapcsolni, mint a tv-t vagy a rádiót. Sőt, a tanulótól számon is kérhető mindaz, amit az iskolában közölnek vele. Miután gyermekük felkészítésében részt vesznek a szülők, ők is részeseivé válnak az állami felkészítésnek.

A közoktatás rendszerét felváltó köznevelés rendszere a feladatmegoszlás, a rendszer működtetése és az egész rendszer megszervezése és finanszírozása terén gyökeresen eltér a korábbi megoldásoktól. A változás lényege akként összegezhető, hogy míg a közoktatás rendszerében az állam az ágazati irányítás keretébe tartozó feladatokat látta el, és a közoktatás rendszere működtetéséért viselt felelősséget, addig a köznevelés rendszerében az állam az ágazati irányítás feladatai mellett átvette a konkrét oktatásszervezési feladatokat, továbbá magához vonta az intézményfenntartással együtt járó feladatok egy részét, és állami feladattá minősítette a köznevelés szolgáltatás közvetlen végrehajtását is. 2013. január 1-jén a köznevelés intézményei megszűntek. Beolvadtak az állami intézményfenntartó központba, s annak szervezeti egységeként működnek tovább. Ettől az időponttól kezdődően a köznevelés terén az állam szerepe három csoportba sorolható: a közhatalmi szerepre, a tulajdonosi szerepre, és az intézményi szerepre. Mint közhatalom szabályoz, ellenőriz, büntet. Mint tulajdonos, szervez, fenntart, finanszíroz. Mint intézmény szolgáltat, foglalkoztat.

A kormány "államosította" pedagógusokat is. Az állami intézményekben a munkáltatói jogokat az állami intézményfenntartó központ elnöke gyakorolja mindenki felett. Csak az maradhat a pályán, aki hivatásához méltó magatartásával kiérdemli azt. Abban a kérdésben, hogy ki a "méltó", az állami minősítő testület dönt. Az állam a miniszter által kinevezett vezető és a szakfelügyelet útján gondoskodik arról, hogy ne maradjon pedagógus az, aki nem hisz a hatalom mindenhatóságában, megkérdőjelezhetetlenségében.

A kormány "államosította" a gyermeket is. Nem a szülő joga és kötelessége a jövőben eldönteni, mi lesz gyermekével. A szülő köteles három éves korában óvodába adni gyermekét, és ezt követően köteles átengedni az iskolának reggel nyolctól délután tizenhat óráig. Azt viszont nem garantálja az állam, hogy az általános iskola után biztosítja mindenkinek a továbbtanulás lehetőségét. Nincs alanyi joga senkinek ahhoz, hogy érettségi bizonyítványt szerezzen. Nincs alanyi joga senkinek ahhoz sem, hogy bejusson egy szakiskolába, és szakképesítéshez jusson. Az állam a nehezebben haladó, tizenöt éves gyermekeket kiemeli az iskolarendszereből, és a szülő akarata ellenére átirányítja egy olyan programba [HÍD-program], amely örökre kizárja a résztvevőt annak lehetőségéből, hogy a munkaerőpiacon hasznosítható tudást, szakképesítést esetleg érettségit szerezzen. A felvételiztetés rendszere, az iskolák befogadó képessége meghatározásának állami monopóliuma garantálja azt, hogy csak azok szerezhessenek használható tudást, akikre az állam támaszkodni kíván. A rendre, a fegyelemre, a következetes és szigorú szankcióra, a buktatásra és a fegyelmi épülő "nevelés" alkalmas annak megtanítására, kinek hol a helye a társadalmi ranglétrán.

Úgy tűnik, hogy az 1980-as években beindult oktatási reformok minden eredménye, a befogadó iskola eszménye, a szülő, tanuló pedagógus kapcsolatra épülő, a tanuló személyiségéhez igazodó, egyéni tanulási útvonalra alapozó pedagógiai folyamatokat rövid három év alatt sikerült felszámolni anélkül, hogy az érdekeltek különösebb ellenállást tanúsítottak volna.

Végül, de nem utolsó sorban, az állam "lenyúlta" a tankönyvpiacot, a szakmai szolgáltatások rendszerét. Újraosztja az intézményi beszállítások - iskolatej, iskolagyümölcs - lehetőségeit, s nem kizárt a étkeztetés állami kézbe vétele sem

A nevelés és oktatás társadalmi beágyazottsága

Gyermeke nevelésében a családnak, a szülőknek kiemelkedő szerepe, feladatai és kötelezettségei vannak. A családok, szülők többségének határozott elképzelései vannak arról, hogy gyermeküknek milyen nevelést kívánnak biztosítani, illetőleg arról is, hogy melyik az az életpálya, életút, amelyre fel szeretnék készíteni gyermeküket. Nem vitatható ugyanakkor az sem, hogy a családok, a szülők egy része nem tekinti meghatározónak gyermekük iskoláztatását.. Nem zárható ki annak lehetősége sem, hogy a családok, a szülők meghatározott részénél nehézséget okozhat gyermekük megfelelő, korszerű ismeretekhez való hozzájuttatása, iskoláztatása. Miután egy adott ország társadalmi fejlődésének, gazdasági és kulturális előrehaladásának egyik igen fontos előfeltétele a megfelelő szintű iskolázottsági szint elérése, nem vitathatóan a családi, szülői érdekek mellett meg kell, hogy jelenjen az állam érdeke is.

Az állam érdekei és a családi érdekek pedig nem feltétlenül esnek egybe. Konfliktusba kerülhet a család, a szülő gyermekével szemben támasztott elvárása, gyermekének nevelésével összefüggő elképzelése az állam azon célkitűzéseivel, amelyek megvalósítása érdekében megszervezi az adott ország közösségéhez tartozó gyermekeknek a nevelését és oktatását, illetőleg magának az adott ország közösségéhez tartozóknak az oktatásának, felkészítésének rendszerét. A családi érdek és az államérdek összeütközéséhez vezethet, hogy a nevelés és oktatás rendszerének működtetése jelentős közpénzek felhasználásával folyik. A rendelkezésre álló közpénzek hatékony felhasználása miatt megkérdőjeleződhetnek jogos vagy jogosnak vélt családi érdekek. A rendelkezésre álló források szűkössége adott esetben meghiúsíthatja nemcsak a családi érdekek megvalósulását, hanem az államérdekek érvényesítését is.

A gyermek nevelése terén megfogalmazható családi érdek az olyan nevelés és oktatás biztosítása, amely figyelembe veszi a családi hagyományokat, a család vallási, világnézeti elkötelezettségét, és garantálja a szakmailag és gazdaságilag legsikeresebb életpálya befutását.

Az állam érdeke a nevelés és oktatás terén úgy foglalható össze, hogy legyen mindig elégséges és megfelelően felkészített szakember az állam működtetéséhez és az állam által meghatározott gazdasági, kulturális és egyéb célok megvalósításához.

Az állam érdekei és a családi érdekek sok tekintetben azonosak. Az államnak érdeke, hogy a társadalom minél több tagja alkalmas és képes legyen a boldogulásra. Az egyén sikeressége egyben garancia az állam sikerességére. Az állam érdekei és a családok érdekei annál inkább egybeesnek, minél szélesebb a támogatottsága azoknak a céloknak, amelyeket az állam megfogalmaz. Fordítva még szemléletesebb ez a kép: annál nagyobb a lehetősége a családi érdekek és az állam által megfogalmazott érdekek összeütközésének, minél szűkebb társadalmi közösség céljainak a megvalósítását tűzi maga elé az állam. A konfliktusok, összeütközések száma növekedhet, amennyiben az állam a nevelés és oktatás céljai között megfogalmazza valamely világnézet vagy vallás támogatását, valamely ideológia előnyben részesítését. Növekedhet a konfliktusok száma akkor is, ha az állam a nevelés és oktatás céljai közé beemeli valamely társadalmi csoport ideológiájának terjesztését annak érdekében, hogy megszilárdítsa, megőrizze az adott csoporthoz tartozók államszervező, irányító pozícióját. Konfliktusokhoz vezethet az is, ha a nevelés és oktatás közszolgáltatáshoz való hozzáférés szűkebb, mint amennyi a társadalmilag elfogadható, társadalmilag hasznos reális igények teljesítéséhez szükséges

A közoktatás rendszerének újjáépítése

A közoktatás rendszerének újrakezdésében kiindulópont lehet az egyéni érdekek és az állam érdekei összhangjának megteremtése. Az Orbán utáni időszak az oktatás terén akkor lehet más, mint bármelyik korábbi időszak, ha elismeri az egyénnek azt a jogát, hogy tanuljon, hogy személyiségét a lehető legteljesebb mértékben kibontakoztassa. Az iskolarendszert alapvetően az egyén, a család szolgálatába kell állítani. A munkaerőpiac igényei háttérbe kell szoruljanak az egyén érdekei mögött.

Az új Országgyűlésnek a lehető legrövidebb időn belül el kell fogadnia az új közoktatásról szóló törvényt, amelynek középponti célkitűzése a gyermek mindenek felett álló érdekének az érvényesítése.

Az új közoktatásról szóló törvénynek meg kell valósítania a fenntartói reformot, az intézményi önállóságot visszaállítást, helyre kell állítania a tanítás szabadságát és a tanuláshoz való jog szabadságát.

Kormányváltás esetén 2014. szeptemberében, az új közoktatásról szóló törvény alapján kell, hogy meginduljon a tanév.

A fenntartóváltás

A közoktatás rendszerében a nevelés és oktatás megszervezése helyi önkormányzati közügy volt. Ebből adódóan a helyi önkormányzatoknak kellett gondoskodnia arról, hogy minden gyermek, minden tanuló hozzájusson azokhoz a szolgáltatásokhoz, amelyeket a törvény rendelkezései alapján igénybe vehetett, illetőleg meghatározott időn belül köteles volt igénybe venni. Az önkormányzati rendszer szétaprózottsága, a jövedelemtermelő képességük közötti hatalmas különbségek döntő módon befolyásolták az oktatás megszervezését is. A helyi önkormányzatok ugyanis a feladataik ellátásához szükséges fedezetet többszörös finanszírozási rendszeren keresztül kapták meg, illetve teremtették elő: a feladathoz kapcsolódó normatív támogatások útján, az úgynevezett átengedett állami bevételeken keresztül, és az önkormányzati saját bevételeik felhasználásával. A tehetősebb önkormányzatok jobb minőségű oktatást adhattak a területükön élőknek, a hátrányos helyzetben lévő önkormányzatok esetenként nem tudtak megbirkózni a közoktatás megszervezésének feladataival.

Senki nem vitatja, hogy az 1990-ben felállított önkormányzati rendszernek voltak hiányosságai. Nem az önkormányzatiságot kellett volna azonban megszüntetni, hanem az önkormányzati rendszer hiányosságait kellett volna felszámolni. A jelenlegi hatalom azonban nem ez utóbbit tette, hanem a feladatok elvonásával, államosításával a gyakorlatban felszámolta a helyi közösségek önkormányzathoz való jogát. Ennek a folyamatnak a része volt, hogy az óvodai nevelés kivételével az állam magához vonta a köznevelés megszervezésének jogát és kötelezettségét, és kizárta annak lehetőségét is, hogy a helyi önkormányzatok az óvodán kívül köznevelési intézményt tartsanak fenn. Miután a bölcsődék, az óvodák, a könyvtárak, a művelődési intézmények, a sportintézmények a települési önkormányzatoknál maradtak a köznevelés államosítása után is, a feladatok szétválasztása azzal a következménnyel járt, hogy szét kellett venni a gyakorlatban leginkább "bevált", e feladatokat is ellátó olyan többcélú intézményeket, amelyek biztosítani tudták a gyermekek nevelése mellett, azzal összhangban a szabadidő hasznos, koordinált eltöltését.

A közoktatás új rendszerében a nevelést és oktatást a településigazgatás középpontjába kell állítani, összekapcsolva a gyermek- és ifjúságvédelemmel, a szociálpolitikával, a közművelődéssel, a sporttal és a munkaerő-gazdálkodással. Vissza kell adni az önkormányzatoknak azt a jogot, hogy - amennyiben biztosítani tudják a feladatellátáshoz szükséges személyi, tárgyi és pénzügyi feltételeket - újra intézményfenntartóvá váljanak. Ugyanakkor a közoktatás megszervezésének felelősségét járási szintre kell telepíteni. A települési önkormányzatok kötelező kistérségi társulást hoznak létre, amely ellátja a közoktatás szervezési, finanszírozási, és - ha az önkormányzat azt nem látja el - az intézményfenntartói feladatokat. A járási közoktatási önkormányzati társulásnak tagja minden, az adott járás területén működő települési önkormányzat, függetlenül attól, hogy tart-e fenn

közoktatási intézményt. A járási közoktatási önkormányzati társulás tagja az a megyei önkormányzat is, amely vállalja az intézményfenntartói feladatok ellátását. A társulás döntéseinek előkészítésében, végrehajtásában és megszervezésében részt vesznek a szolgáltatásban érdekelt képviselői.

Az önkormányzati intézményrendszer nagyfokú együttműködést tesz lehetővé a különböző szolgáltató rendszerek között. Létrehozható egy járási kistérségi közösségi tér, amelynek célja, hogy a közművelődési, a kulturális, a művészeti, a sport, a közoktatás, a médiaszolgáltatások rendszere egymással együttműködve, egymás tevékenységét kiegészítve megteremtse a feltételeket a helyi közösségi élet megszervezéséhez, a szabadidő hasznos eltöltéséhez, az önképzéshez, az információkhoz való hozzáféréshez.

Az önkormányzati intézményrendszerek összekapcsolása lehetőséget nyújt az ifjúsági esélyteremtés rendszerének a kialakításához is, amelynek célja, hogy a közoktatás intézményei, a gyermekvédelem, a családvédelem, a pályaválasztási tanácsadás intézményei feltárják azokat az okokat, amelyek hátráltatják a gyermek személyiségének kibontakoztatását, és kidolgozzák azokat a megoldási javaslatokat, amelyek alkalmasak a gyermek veszélyeztetettségének megelőzésére, csökkentésére, megszüntetésére.

Az intézményi szabadság visszaállítása

Az államosítással együttjáró intézkedésekkel a közoktatási intézmények elvesztették szervezeti önállóságukat, beolvadtak a központi hivatalként működő állami intézményfenntartó központba. A beolvadással az eredetileg szervezetileg önálló költségvetési szervek megszűntek, és a hivatal szervezeti egységeként, a hivatal részeként alapították őket újra. Az állami intézményfenntartó központ keretei között működő köznevelési intézmények nem rendelkeznek önálló költségvetéssel, elvesztették minden jogosítványaikat a gazdasági élet területén, nincs lehetőségük arra, hogy saját döntésük alapján megvásároljanak például egy könyvet, vagy megszervezzék egy továbbképzést, egy tanulmányi kirándulást. Valamennyi intézmény elvesztette bérigazgatói jogkörét, az intézményvezetők elvesztették munkáltatói jogosultságukat. Minden intézményi dolgozónak ugyanaz a személy a munkáltatója, az állami intézményfenntartó központ elnöke. Ennek következtében valamennyi köznevelési intézmény egyetlen munkahelyé változott. Nincs mód arra, hogy az állami intézményrendszerben bárki munkahelyet változtasson. Mindenki egyetlenegy személy akaratától, döntésétől függ. A pedagógusok a munkáltatón keresztül az állam által közvetlenül utasíthatóvá, irányíthatóvá váltak. Ez a kiszolgáltatottság teremti meg az állami akarat feltétlen keresztülvitelének személyi feltételeit.

Az új közoktatásról szóló törvénynek vissza kell adnia a közoktatás intézményeinek szervezeti önállóságát, biztosítani kell, hogy önálló költségvetéssel rendelkezzenek, és az intézmény vezetőjének vissza kell adni a munkáltatói jog gyakorlásának a jogát. A jogi személyiség visszaadásával nyílik lehetőség arra, hogy ismét érvényesülni tudjon a tanítás szabadsága. A tanítás szabadságának lényege az intézményi szakmai önállóság ismételt megteremtése.

A szakmai önállóság visszaállítása

A közoktatási intézmények szakmai önállóságának visszaállítása az iskolák pedagógiai tevékenységénél bír különösen nagy jelentőséggel. Ez az állítás azzal támasztható alá, hogy sem az óvodáknál, sem a kollégiumoknál nem érvényesül olyan keményen az állami beavatkozás, mint az iskolai tanítási folyamatoknál. Abban a kérdésben, hogy az állam milyen mértékig avatkozzon be az oktatási folyamatokba, a politika igazán soha nem tudott „közös nevezőre” jutni. Ennek legjobb bizonyítéka az elmúlt húsz év változó szabályozási gyakorlata, amely hol bevezette, hol kiiktatta az iskolai tantervek és a Nemzeti alaptanterv közé „ékelődő” kötelező központi dokumentumot, a kerettantervet. Az iskolák államosításával együttjárt a központilag kiadott dokumentumok teljes

felülvizsgálata. Új Nemzeti alaptanterv került kiadásra, új kötelező kerettantervek jelentek meg. Ezeknek a központi dokumentumoknak nemcsak az a sajátossága, hogy az iskolák számára kötelezőek, hanem az is, hogy szinte teljes egészében lefedik a tanításra rendelkezésre álló időkeretet, és nem engedélyeznek eltérést az iskolák részére az előírt tartalom alól. További sajátossága ennek a szabályozásnak, hogy részletes követelményrendszert tartalmaz, amelyet minden iskola minden osztályának és minden tanulójának azonos időszakra teljesítenie kell. Ez a megoldás alapjaiban tér el attól a trendtől, amely egyre inkább jellemzi az európai oktatási rendszereket: az állam fejlesztési feladatokat, célokat jelöl meg, amelynek elérésében az iskolák nagyfokú szabadságot kapnak. A fejlesztési feladatokhoz az iskola rendel hozzá követelményeket, és a pedagógusok nagyfokú módszertani szabadságot élveznek.

Az iskolai önállóság biztosítása teszi lehetővé, hogy ne a tanulónak kelljen igazodni az elvárásokhoz, követelményekhez, hanem az iskola és a pedagógusok alkalmazkodjanak a tanulóhoz. Minden tanulónál egyéni tanulási útvonal kidolgozására van szükség, amely lehetővé teszi annak figyelembe vételét, hogy milyen családi háttérrel rendelkezik, milyenek a szociális körülményei, és a személyisége legteljesebb kibontakoztatását milyen körülmények segítik vagy gátolják.

A közoktatás új rendszerében ezért az intézményeknek vissza kell kapniuk szakmai önállóságukat, ehhez kapcsolódóan a pedagógusoknak vissza kell kapniuk módszertani szabadságukat. A korábban - a szakma által több mint egy évtizeden keresztül - kidolgozott Nemzeti alaptantervet vissza kell hozni. Ez a Nemzeti alaptanterv kompetenciákban "gondolkozik", műveltségi területekben szabályoz, fejlesztési követelményeket és célokat határoz meg. Az iskolák a Nemzeti alaptanterv alapján készítik el a pedagógiai programjukat, és annak részeként fogadják el a helyi tantervüket. Ehhez az állam ajánlott kerettanterveket ad ki, illetve az iskolák vagy iskolafenntartók által kidolgozott kerettanterveket hagy jóvá.

Az iskolai szakmai önállóság nem létezhet megfelelő szakmai kontroll nélkül. A szakmai kontrollt azonban nem egy központosított állami szakfelügyeletnek kell garantálnia, hanem egy minőségbiztosítási rendszernek, amely három elemből áll: az intézményi, a fenntartói, és az országos szintű minőségbiztosítás rendszeréből. Az intézményi minőségbiztosítás feladataiban jelentős szerepe van az önértékelésnek, és ezzel párhuzamosan a szülők és a tanulók értékítéletének. Az ágazati minőségbiztosítás rendszerébe tartozik az országos és a területi szakmai ellenőrzés rendszere, az országos mérés, értékelés rendszere, az állami vizsgák rendszere és a hatósági ellenőrzés rendszere.

A tanuláshoz való jog visszaállítása

A mai hatalom, miközben azt szajkózza a nevelést állította a köznevelés középpontjába, valójában olyan rendszert épített ki, amely azt garantálja, hogy csak az általa kiválasztott rétegek gyermekei jussanak érettségihez, léphessenek tovább a felsőoktatásba, jussanak magas presztízsű állásokba, váljanak vezetővé. Nem véletlen, hogy minden átmenet nélkül, egyik napról a másikra csökkentették a tankötelezettség idejét tizennyolc évről tizenhat évre. Ehhez kapcsolódóan megszűnt az államnak azt a kötelezettsége, hogy az általános iskolából kilépő minden tanuló részére biztosítsa az iskolaváltás feltételeit. A kimaradók, az általános iskolában lemaradók - évente mintegy hat- tízezer tanköteles - a Híd-programokban teljesítik tankötelezettségük utolsó szakaszát. A hatalom az úgynevezett Széll Kálmán-tervben fogalmazta meg azt a célkitűzését, hogy - a korosztály mintegy hetven százalékáról ötven százalékra - csökkenteni az érettségihez jutó tanulók arányát. A többi tanulót a gyakorlati képzést középpontba állító szakképzésbe tereli át.

A jelenlegi hatalom leküzdhetetlen akadályokat állít - az egyházak kivételével - minden más magán intézmény fenntartása elé. Így például mind a mai napig nem tisztázott - az egyházi intézményeken kívül - más magánfenntartók állami támogatásának rendje.

A tanuláshoz való jog visszaállítása azt jelenti, hogy a közoktatás egész pedagógiai

folyamatának a középpontjába a gyermeket, a tanulót kell állítani. Ezért vissza kell állítani a tizenhét éves korig tartó tankötelezettséget, megteremtve annak feltételeit, hogy minden tanuló a tanulmányi eredményei alapján, felvételi követelmények teljesítése nélkül a lehető legmesszebbre jusson el a közoktatás rendszerében. Ez a cél megvalósítható olyan többcélú iskolában, amely tizenkét évfolyammal működik és ellátja valamennyi iskolatípus feladatait, vagy olyan, a különböző iskolatípusok közötti szakmai megállapodás alapján működő iskolatársulásban, amelyben biztosított a tizenkét évfolyamon való továbbhaladás lehetősége, és valamennyi iskolatípus igénybe vétele.

Nagymértékű tananyagcsökkentésre van szükség. A nevelő és oktató munkának elsősorban a készségek, képességek fejlesztésére kell irányulnia, alkalmassá téve minden gyermeket arra, hogy kibontakoztassa tehetségét.

Az új rendszerben meg kell teremteni a jogi feltételeket ahhoz, hogy az állam hatékonyan fel tudjon lépni minden hátrányos megkülönböztetéssel szemben. Az államnak minden lehetséges eszközt igénybe kell vennie ahhoz, hogy megszűnjön a fogyatékos gyermekeknek, vagy valamely nemzetiséghez, kisebbséghez tartozó gyermekeknek az indokolatlan szétválasztása, elkülönítése a többi tanulótól.

Vissza kell állítani az intézménylétesítés szabadságát, megteremtve ezzel a választás valóságos lehetőségét a szülő és gyermeke részére

A közoktatás rendszerében foglalkoztatottak megbecsülése

A közoktatás rendszerében központi szerepe van a pedagógusnak. A jó pedagógus nem munkát végez, hanem hivatását gyakorolja. Ehhez kell a pedagógus megbecsülés. A pedagógus megbecsülés azonban nem szűkíthető le a "fizetés" megemelésével. A pedagógus megbecsülés két részből áll: az erkölcsi megbecsülésből és az anyagi megbecsülésből. A kettő nem választható szét. A mai hatalom megalázta a pedagógusokat, mivel megfosztotta őket a gondolkodás lehetőségétől, kiszolgáltatotta őket a hatalom kényének, kegyének. Minden állami alkalmazásban álló pedagógus a törvény erejénél fogva a Magyar Pedagógus Kar tagjává válik, amelynek etikai bizottsága hivatalból indított eljárás keretei között megítélheti, hogy a vizsgált személy megfelel-e az etikai kódexben, a kar alapító okiratában foglaltaknak. A beígért fizetésemelés, összekapcsolva a munkaterhek megnövekedésével, nem több a júdáspénznél. Az előmeneteli rendszer az állásvesztéssel fenyegető minősítő eljárásaival pedig csak tovább növeli a kiszolgáltatottságot.

A közoktatás új rendszerében együtt kell megteremteni a pedagógus megbecsülésének minkét elemét. Vissza kell adni a pedagógusnak a döntés szabadságát, kötelességét és felelősségét. A pedagógus közösségeknek szakmai ügyekben - a gyermek mindnek felett álló érdekének korlátai között - tág mozgásteret kell biztosítani. Az egyes pedagógus mint a közösség tagja vissza kell, hogy kapja alkotói szabadságát. A közoktatás rendszerében valóságos életút, életpálya felvázolására van szükség a pedagógusok s mindazok számára, akik részt vesznek a közoktatás feladatainak a megvalósításában. A pedagógusoknak nem csak vissza kell kapniuk szakmai és módszertani jogosítványukat, hanem az államnak meg kell teremteni azt az életutat, amely vonzóvá teszi ezt a pályát. Az életpálya-rendszernek ismernie kell a tisztességes illetményhez való jogot, és ehhez kapcsolódóan a speciális szakértelmet kívánó különleges feladatok elismerésének lehetőségét, valamint az átlagosnál nagyobb munkateljesítmény honorálásának a lehetőségét. Az életpályának azonban segítenie kell az új ismeretek megszerzését, a meglévő ismeretek megújítását, a nevelő, oktató munkához kapcsolódó kutatói tevékenységet is. Az életpályának el kell ismernie ennek a hivatásnak a szellemi és fizikai nehézségeit, azt a tényt, hogy a pedagógus munkaterhei az átlagosnál nehezebbek, az átlagosnál jobban megterhelik az érintettet. Ez az elismerés az életpályához kapcsolódó kulturális, egészségügyi szolgáltatásokban, üdülési lehetőségekben, nyugdíj-kedvezményekben kell, hogy megjelenjen.

Összegezés helyett

Miután az iskolázatlanságnak döntő szerepe van a szegénység kialakulásában, fennmaradásában, a közoktatás valóságos esélyt tud teremteni ahhoz, hogy lényegesen csökkenjen a szegénység. A közoktatás új rendszere akkor töltheti be rendeltetését, ha gyermekközpontú. A nevelés és oktatás terén érvényesíti a gyermek-szülő-pedagógus mellérendeltségre, egymás kölcsönös tiszteletére épülő együttműködését. Létrejön a nyitott, befogadó intézmény, amely a gyermeki, a tanulói közösség erejére építve megoldja az érintett körbe tartozók együttnevelését, függetlenül attól ki milyen családból érkezett, milyen vallású, milyen nemzetiséghez tartozik, milyen hátrányokkal küzd, mennyivel tehetségesebb társainál. Ehhez kell megteremtenie az államnak - a jogi környezeten túl - azt a finanszírozási rendszert, amely lehetővé teszi a pedagógiai munkát segítő szolgáltatások kiépítését és igénybe vételét, a gyermek személyiségének feltárását, a hátrányok leküzdését segítő szolgáltató rendszer kiszélesítését, a pedagógus munkáját segítők létszámának növelését.

A közoktatásba történő befektetés valóban hosszútávú befektetés. A megtérülés ideje legkevesebb húsz év. Minden egyes elmulasztott év azonban több évvel veti vissza azt a folyamatot, amelynek eredményeképpen radikálisan csökken a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek száma az országban [a mélyszegénység mellett a másik kritérium a szülők alacsony, legfeljebb alapfokú iskolai végzettsége]. Az iskolázott ember képes dönteni sorsáról, képes megtalálni a boldogulásához szükséges utat, képes váltani és képes a munkaerőpiacon maradni. A munkaerő magas iskolázottsági szintjének döntő a szerepe abban, hogy gazdaság minél nagyobb hozzáadott értékkel tudjon termelni. Az a munkaerő, amely képes váltani, képes ismereteit megújítani, alkalmassá teszi a gazdaságot is a váltásra.

Nehéz azonban egy olyan országban új oktatáspolitikáról gondolkozni, ahol oktatásszervezési filozófiává lehetett emelni azt, a - már az előző kormányzati ciklusokban is a legmagasabb körökben megfogalmazott - nézetet, miszerint azért nem jön a külföldi tőke hazánkba, mert kevés a szakmunkás. Nem igaz, hogy a kétkezi munka nem egyeztethető össze a tudással. Napjainkban a szakmunka nem ugyanazt jelenti ugyanis, mint amit akárcsak húsz évvel ezelőtt is jelentett. A modern iparosnak - ha önállóan kíván dolgozni, vállalkozni - el kell tudnia igazodni a társadalmi folyamatokban, helyt kell állnia a bonyolult gépek világában, értenie kell a számítógéphez, meg kell tudni értetnie magát idegen nyelven, mindig újabb és újabb technológiai ismeretekre kell, hogy szert tegyen. Ezért nélkülözhetetlen rendelkezzen azokkal a képességekkel, jártasságokkal, amelyek hozzásegítik ahhoz, hogy képes legyen tudása állandó megújításához. Nem véletlen, hogy az Európai Unió 1. stratégiai célkitűzése az egész életen át tartó tanulás és mobilitás megteremtése.

Hiú remény azonban, hogy törvényekkel egycsapásra meg lehet változtatni a közgondolkodást. A közoktatást, és minden, ami előremutató volt a rendszerében, azért lehetett szétverni, mivel nem vált társadalmi igénnyé a szabad iskola, mivel nem vált közkinccsé az önkormányzatiság, mivel a társadalomban meglehetősen széles a támogatottsága a kirekesztő gondolkodásnak. A pedagógustársadalom sem egységes, hiszen százötvenezer ember nem is képviselhet azonos elveket. Sokan, nagyon sokan közülük - nem is jogtalanul - az évek óta elmaradt fizetésemelést hiányolják, s emellett, az újabb és újabb tantervi reformokból adódó többletterheket szidják. Sokan, nagyon sokan közülük, nem érzékelték, hogy a gyermekek jogainak törvényi megerősítése, az az ő jogaik megerősítését is jelentik. Sokan, nagyon sokan közülük úgy érezték, hogy a tanári tekintély csökken azáltal, hogy nem fenýíthetik meg a tanulót, hogy nem lehet buktatni az első három évfolyamon, hogy be kell vonni a döntési folyamatokba a tanulók, a szülők képviselőit.

Igaz, törvényekkel egycsapásra nem lehet megváltoztatni a közgondolkodást. Nem lehet elrendelni, hogy mindenki tisztelje a másikat. Törvényekkel azonban ki lehet jelölni célokat, és meg lehet akasztani elindított folyamatokat.

Első lépcsőként meg kell teremteni a törvényi kereteket egy esélyt teremtő közoktatási

rendszer kiépítéséhez.

Megjelent a GALAMUS oldalon

Szüdi János